

Бокова І.В.

*студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ РИМСЬКОЇ АДВОКАТУРИ ЗА ЧАСІВ ІМПЕРІЇ

адвокатура — найдавніша і водночас загальнолюдська інституція. саме слово «адвокатура» походить від латинського кореня «advocare», «advocatus» («закликати», «запрошений»). На перших стадіях юридичного розвитку суспільства ця загальнолюдська інституція не існувала в тому вигляді, в якому ми її спостерігаємо нині у європейських народів. Найбільш чітко оформленою адвокатура була у Греції та римі. саме з римської почався розвиток світової адвокатури, тому ця стаття присвячена цьому етапу розвитку даного інституту, а саме діяльності римської адвокатури за часів імперії.

За часів імперії римська адвокатура, як і судові установи, зазнала певних змін по відношенню до попередніх періодів. адвокатська професія була помітно обмежена. так, за кодексами юстиніана адвокатура вводилася у рамки певної системи, в якій адвокатська професія прирівнювалася до державної служби. допуск до адвокатури залежав від вищого адміністративно-судового чиновника провінції або міста. у ній не могли брати участь неповнолітні, особи з фізичними вадами (глухі, німі), позбавлені громадянської честі, притягнуті до кримінальної відповідальності, жінки та ін. кандидат мав закінчити спеціальний (п'ятирічний) курс в одній з юридичних шкіл та скласти іспити. За часів юстиніана юридичні школи існували тільки у константинополі, римі й Бериті. усі інші були заборонені. адвокати заносилися до списку за префектурами у порядку їх допуску до професії. Перший у списку звався старшиною. усі адвокати поділялися на два розряди: штатних та позаштатних. різниця між ними полягала в тому, що перші, які складали меншість, мали право виступати в усіх судах, а другі, кількісно не обмежені, практикували у нижчих судах. Штатні адвокати призначалися правителем провінції з позаштатних.

дисциплінарний нагляд за адвокатами здійснював правитель провінції. серйозними професійними порушеннями вважалися: зрада клієнту, вимагання великих гонорарів, наклепи та ін. За ці

та інші порушення професійних обов'язків накладалися дисциплінарні стягнення у вигляді штрафу, заборони займатися адвокатською практикою з виключенням із списку. Перед розглядом кожної судової справи адвокати складали особливу професійну присягу, в якій зобов'язувалися докладати всіх зусиль до захисту законних і справедливих вимог клієнта, відмовлятися від ведення справи у будь-який час, навіть під час її провадження, якщо переконуються у неправоті вимог, незалежно від того, чи буде ця неправота юридичною або моральною. у випадку відмови адвоката від ведення справи позивач не мав права запрошувати іншого, щоб, як наголошувалося в законі, «нехтуючи кращими адвокатами, сторони не стали б обирати нечесних». якщо позивач мав декілька адвокатів, з яких одні вважали за можливе вести справу, а інші — ні, то перші продовжували захист, але на місце других заборонялося запрошувати нових. На суді адвокат був зобов'язаний утримуватися від образливих висловів, крім того йому заборонялося свідомо зволікати процес. Щодо гонорару, то до розгляду справи адвокат

не мав права наперед обумовлювати винагороду, але після захисту він вже міг ставити таку умову. За наявності домовленості розмір гонорару визначався адвокатом, а у разі відсутності, за його позовом гонорар призначав суд, враховуючи складність справи, талановитість адвоката, традиції адвокатури і ранг судової інстанції, але розмір гонорару не міг перевищувати такси, встановленої законом. Незаможним громадянам гарантувався захист за призначенням. Зайняття адвокатською діяльністю було заборонено лише суддям та намісникам провінцій. Під час імперії адвокати виконували функції республіканських адвокатів, повірених та юрисконсультів.

а. стоянов писав, що значні зміни, які відбулися в інституті захисту в часи римської імперії, були зумовлені централізацією державної влади. скасовувалися демократичні форми здійснення правосуддя, приватне право обвинувачення послаблялося, розширювалися публічні засади судочинства, обмежувалися змагальність і усність процесу. відсутність публіки під час розгляду кримінальних справ у суді призвела до того, що адвокати здебільшого ставали донощиками. Здійснювати захист стало не престижно, й у судову практику «відкрився приплив гірших людей», які у своїй діяльності керувалися не принципами правосуддя, а лише користю. водночас із різних причин від здійснення захисту в кримінальному судочинстві ще не можна було відмовитися. усе це призвело до необхідності вирішення питання про організаційний устрій адвока-

тури. державному регулюванню підлягала не лише кримінально-процесуальна діяльність захисників (у цей період захисниками називалися не тільки особи, які реалізовували функцію захисту), а й організаційне підпорядкування з метою впливу на осіб, які надавали правову допомогу сторонам.

таким чином, хоча зародки інституту адвокатури виникли на найнижчих ступенях юридичного розвитку людського суспільства, наявність у стародавньому світі окремої групи осіб, що сприяла захисту прав та інтересів постраждалого й особи, яка скоїла злочин, є характерною для держав з більш високим рівнем суспільного розвитку, базованих на демократичних засадах (стародавній рим). Характерною рисою становлення інституту адвокатури є те, що спочатку надавати правову допомогу мали право не лише юристи, а й будь-хто. Згодом, як ми можемо спостерігати у період імперії, до надання правової допомоги допускалися особи, які відповідали певним вимогам.